

:: Krajinári v Berlíne

Berlín patrí k najzelenejším mestám Európy. Viac než tretinu plochy mesta zaberajú lesy, parky, vodné toky, každý obvod má svoju typickú zeleň. Berlín je ale predovšetkým miestom experimentovania. Od pádu berlínskeho múra sa mesto intenzívne rozvíja, pribúdajú nové priestory a objekty, ktoré realizujú známi architekti z celého sveta. Nové prístupy sú viditeľné aj v riešení voľných priestorov. Ide nielen o novú koncepciu parkových plôch a námestí so zeleňou, ale aj o zaujímavé riešenia vnútroblokových priestorov. Mnohé urbanistické projekty v posledných rokoch výrazne zlepšili vnútromestské plochy zelene a priestory pre oddych.

Práve to boli dôvody prečo sme sa na konci letného semestra my, krajinári – študenti a niektorí pedagógovia vybrali na exkurziu do Berlína. Príprava zabrala trochu viac času, pretože sme chceli uskutočniť zaujímavý program, v ktorom by boli zastúpené rôznorodé priestory v meste, nevynímajúc z toho architektúru. Osobne ma mrzí, že naši krajinári zatiaľ ešte nevnímajú súčasnú záhradnú a parkovú tvorbu v kontexte s architektúrou, preto sme sa snažili upriamiť ich pozornosť nielen na tvorbu krajinných architektov, ale aj na tvorbu stavebných architektov zručných mien tvoriacich pre Berlín, ako sú Sir Norman Foster a jeho budova Reichstagu, Daniel Libeskind a jeho Židovské múzeum, Jan Helmut a jeho Sony Center, Renzo Piano, M. Kohlbecker, H. Kollhoff, R. Moneo, R. Rogers a ich komplex budov Daimler-Benz, A. Schultes, Ch. Frank a ich Krematórium Baumschulenweg a sídlo nemeckého kancelára, F. Gehry... atď. Pre študentov architektúry sú tieto mená možno už notoricky známe, študenti – krajinári sa s mnohými stretli po prvýkrát.

Orientačným bodom v meste sa pre nás stal komplex Sony Centrum a jeho krytá obrovská piazza, okolo ktorej sa točia kiná, IMAX, mediatéka, reštaurácie, kaviarne a európska centrála Sony. Zaujala nás tak ako každého, ktorý navštívi tento komplex, nielen architektúra a celková koncepcia komplexu, ale aj abstraktná forma prekrytého námestia, ktorej tvorcom je krajinný architekt Peter Walker. Jeho práca s elementárnymi formami a spektrom farieb je variáciou na konštruktivistické kompozície W. Kandinského. Zhora strešná konštrukcia, zdola centrálna fontána s priezorom do kina, strihané záhony, dlažbové prvky, materiály a mobiliár dodávajú tomuto miestu postmodernú atmosféru.

:: Parky

V blízkom okolí tohto komplexu sa nachádzajú dva parkovo upravené priestory. V bezprostrednej blízkosti nás zaujali tvrdé zlomy Henriette–Hertz–Parku (AG DS Landschaftsarchitekten a S. Koren–Amsterdam spolupráca T. M. Dietrich–Berlin), ktoré v pôvodnom koncepte P. Walkera mali vytvárať oblúk k oválu prekrytého námestia. V realizácii novou firmou nadobudli tvrdé

tvary. Chodníky vysypané ružovou štrkodrvou, zapustené do stúpajúceho zatrávneného terénu a ohraničené lámanou žulou. Lavičky nie sú potrebné, sedí a leží sa na trávniku odkiaľ sa otvárajú pohľady na Sony aj Postupimské námestie.

:: Henriette–Hertz–Park.

Podobne originálny Tilla-Durieux-Park (DS Landschaftsarchitekten–Amsterdam, spolupráca T. M. Dietrich–Berlin) nachádzajúci sa pri komplexe budov Daimler Benz – dlhá línia – zatrávnená plocha, tiež zdvihnutá nad okolité komunikácie, ohraničená tvrdými hranami šikmého terénu, uprostred tvrdo rozrezaná priechodom, v časti ktorého sú umiestnené dlhé hojdačky pre teenagerov – ihrisko takmer na ulici! Bez stromov a lavičiek, ťažko nazvať toto miesto parkom. Trávnik klesá smerom k vodnému toku a na konci splynie s dlažbou okolitých chodníkov. Je neustále pripravený pre rôzne využitie – slnenie, ležanie, behanie, sedenie. Smeruje do ďalšieho budúceho parku, ktorý sa plánuje zrealizovať za vodným tokom na mieste bývalej nákladnej stanice. (Park auf dem Gleisdreieck, prvé miesto v súťaži Atelier Loidl–Berlin).

:: Tilla–Durieux–Park.

Parky v Berlíne vznikajú všade, aj na koľajiskách. Takýmto parkom je Natur-Park Südgelände (AG ÖcoCon/Planland Berlin), ktorý nás mimoriadne zaujal svojou atmosférou.

Obdivovali sme svojský ráz miesta, koľajnice, chodníky z oceľových roštov, čisté aj pomaľované staré múry – prerastené relikty priemyselnej kultúry v prírodnej štruktúre otvorených čistín a hustých porastov ponechaných spontánnemu vývoju. Tabuľka na viditeľnom mieste obsahovala nielen informácie o flóre a faune, ale aj usmernenie pre teenagerov, kde majú realizovať svoje graffiti. Možno aj vďaka tomu zostala čistou výrazná dlhá žltá stena, akcentujúca vstupný priestor parku.

:: Natur-Park Südgelände.

Spontánnosť a prirodzenosť sú pre mnohé berlínske parky charakteristické. Platí to aj pre Krajinný park Adlershof (Büro Kiefer, Berlin) vytvorený na bývalej ploche letiska Johanistal – chránený biotop suchých tráv, okolo ktorého vznikajú miesta pre rekreáciu obyvateľov postupne dobudovaných okolitých sídlisk alebo pre Park an der Wuhle (ST raum a., Berlin), ktorý vznikol ako súčasť Wuhlského

údolia medzi veľkými sídliskami Marzahn a Hellersdorf. Park pri rieke Wuhle zaujal najmä rozsiahlym voľným priestorom – otvorenou lúčnou krajinou, kontrastujúcou s malými priestormi vnútroblokov neďalekej obytnej zástavby. V tomto priestore púťali našu pozornosť okrem netradičných ihrísk najmä štyri výrazné architektonické objekty, vyvýšené terasy ohraničené gabionovými múrmi, pôsobiace ako pevnosti na obranu nového sídliska. Autori ich nazvali celkom príznačne balkónmi, pretože je z nich vidieť celú krajinu ako na dlani. A krajina je pripravená pojať rôzne aj nepredvídateľné aktivity. So sídliskom je tento otvorený priestor prepojený dlhým zeleným pásom, pre ktorý sa viac hodí pomenovanie mestská záhrada ako park. Dlhý zelený pruh vytvorený z vln trávnik. Do mäkkých vln sú vsadené tvarom tvrdé plochy odpočívadiel, ktoré sa striedajú so skupinami záhonov, krovín a drevín. Pre údržbu sítě komplikovaný, ale pre deti a mládež veľmi príťažlivý terén. Pre nás prekvapenie, čo všetko je možné urobiť vo verejnom priestore.

:: Park an der Wuhle – Landsberger Tor.

:: Park dejín Moabit

Po prírodných parkoch bol pre nás doslova bombónikom Park dejín Moabit. Autor Udo Dagenbach získal za tento park v roku 2007 cenu za najlepšie dielo v oblasti krajinnej architektúry Nemecka. Bývalé väzenie Moabit, miesto s dlhou, ale najmä smutnou históriou, získalo nový význam ako verejný a voľne prístupný park. Je schovaný v blízkosti hlavnej stanice za vysoký 5 metrový múr. Aj vstup je originálny, skrytý za predstavenou betónovou stenou, preto pri pohľade z parku smerom von opäť vidíme len stenu. Čo najviac obdivujeme pri spoznávaní súčasných diel krajinnej architektúry je ako sa tvorcovia snažia sprostredkovať minulosť miesta. Pamäť miesta v tomto prípade pripomína viacej symbolov ako inde. Všetky symboly majú návštevníkovi odhaliť skúsenosti z väzenia. Sú to napríklad predimenzované tyče mreží alebo na mieste popráv, v centrálnej osi parku, umiestnená veľká kvadratická skulptúra, do trávnik vložené stopy po zmiznutých väzenských objektoch alebo replika väzenskej cely v skutočnej veľkosti.

:: Park dejín Moabit.

Aj napriek týmto ťažkým, ale výtvarne stvárneným symbolom, sa tu nachádzajú trochu zredukované oddychové miesta pre obyvateľov z blízkeho okolia, aj miesta pre hry detí.

V podobnom duchu sme vnímali aj ďalšie priestory v novom centre Berlína: Parížske námestie s jeho budovami a Branderburskou bránou, Námestie republiky (Lützow 7) ako moderné parkové námestie v kontraste k historickej budove Ríšskeho snemu so súčasnou sklenenou kupolou (N. Foster), Bürgerforum (Lützow 7) námestie-park s vodnými stekmi, zelenými ostrovčekmi a pásmi, Spreebogenpark (w+s) park ako monumentálny trávnatý oblúk v kontraste s malými ukrytými záhradami, Jakob-Kaiser-Haus a jeho átriá. Na jednom z nich na historicky citlivom mieste niekdajšej nemecko-nemeckej hranice zanechal svoju pečať aj slávny izraelský umelec a krajínar Dani Karavan.

:: Spreebogenpark – nábrežie

:: Spreebogenpark.

:: Tiergarten

Najstarším a najväčším parkom v centre mesta je Tiergarten, ktorý sa považuje za zelené pľúca Berlína. Založil ho Fridrich Veľký ako francúzsky park. Počas vojny bol obyvateľmi vyrúbaný a v roku 1950 obnovený do dnešnej podoby. Veľké trávnikové plochy sa striedajú s rôzne hustým porastom drevín, v okolí vodných plôch hustejší systém chodníkov nás vedie popri pestrých záhonoch kvetín k lavičkám, v čase našej návštevy bolo treba hľadať voľné miesto. U obyvateľov Berlína je, zrejme, veľmi obľúbený, na lúkach sa ležalo, športovalo, piknikovalo. Pre nás sa tiež stal oddychovým miestom, po vyčerpávajúcom chodení sme sa začlenili medzi piknikujúcich obyvateľov Berlína. Park má tiež svoj symbol. Na mieste hlavnej hviezdicovitej križovatky komunikácií sa týči 67 metrov vysoký stĺp s pozlátenou sochou *Okrídlené víťazstvo*, ktorý má pripomínať víťazstvá Nemecka v bitkách s Francúzskom (1871), Dánskom (1864) a Rakúskom (1866).

:: Stralau – nový spôsob využitia dažďovej vody.

Okrem parkov a námestí boli ďalším naším cieľom nábřežia a vnútroblokové priestory sídlisk. K veľmi zaujímavým súčasným realizáciám patrili nábřežia a vnútrobloky pri Rummelsburger See na poloostrove Stralau a v mestskej časti Spandau. Súčasná nová výstavba je koncipovaná tak, že pri úprave okolia sa počíta s využitím dažďovej vody pre zlepšenie mikroklimy prostredia. Ako súčasť tohto otvoreného systému boli v každom priestore ulice a vnútrobloku viditeľné zatravnené priekopy, jazierka a nádrže, pripravené pojať značné množstvo vody.

Vo východnej časti Berlína v podobnom prostredí ako je u nás, sme si pozreli vnútrobloky v okolí ulíc Ernest Barlach Strasse a Biesenbrower-Welsestrasse, pričom sme sa neubránili myšlienke, prečo sa nedarí vytvoriť takéto prostredie s množstvom zelene a priestormi pre hry detí a relax dospelých aj u nás. A práve na týchto miestach som si uvedomila, že bolo dobre, že sme priviedli našich budúcich krajinárov práve na tieto miesta.

:: Nöldnerplatz

Vo východnej časti Berlína – Lichtenbergu so vzhladom predmestia sa stali naším cieľom problémové priestory, pre ktoré berlínsky krajinový architekt J. Weidiger formuluje pojem „nevlúdne miesto“ a rieši ako z takéhoto miesta vytvoriť priestor pre ľudí. Ide o zabudnuté kúty mesta, v ktorých sa stretáva rôzna infraštruktúra. Takýmto miestom bolo námestie Nöldnerplatz, pričom pre realizáciu jeho úpravy muselo dôjsť aj k preloženiu komunikácií. Teraz sú pozdĺž rýchlodráhy vytvorené ihriská pre deti, skejťový areál a športovisko pre mládež. Trojuhelníkové námestie prechádza do vyvýšených trávnatých terás orámovaných monolitickými betónovými lavicami. Pestré pruhy z prírodného kameňa usmerňujú chodcov k priľahlým budovám. Graffiti teenagerov si aj tu našli svoje miesto. J. Weidiger to považuje za dobrý znak, keď si teenageri pre seba objavia plochu a týmto spôsobom sa zapoja do spoločnosti, v ktorej sú mnohokrát pociťovaní ako problém.

Pri výpočte navštívených miest sa nedá vynechať Postupim nachádzajúci sa v tesnej blízkosti Berlína, kde boli naším cieľom dva významné priestory: historický park Sanssouci a nový rekreačný Volkspark. Obidva boli svojím spôsobom veľkolepé.

:: Park Sanssouci

je súčasťou unikátneho komplexu parkov a zámkov na rieke Havola s výmerou viac ako 500 ha, so 150 pozoruhodnými stavbami. Vznikol v období rokov 1730 – 1917. Je zapísaný do zoznamu UNESCO. Areál parku Sanssouci je pamiatkovo najcennejšou časťou komplexu a člení sa na viacero častí: Marlygarten s kostolom Friedenskirche; Lustgarten so zámkom Sanssouci, oranžériou a galériou; Rehgarten s Novým palácom a Čínskym čajovým pavilónom; Charlottenhof so zámkom a Rímskymi kúpeľmi. Zámok Sanssouci (rokoková stavba, autor Knobelsdoff 1744 – 1747) bol postavený ako letná rezidencia

pruského kráľa Fridricha II a slúžil pre zábavu šľachty, čoho dôkazom je samotný názov „San souci“, ktorý znamená „Bez – starosti“. Priľahlý park mal tiež sprostredkovať tento význam. Doslova nás očaril dlhými osami, ďalekými pohľadmi a priehľadmi, alejami, terasami, sochami a stavbami. Ticho, pokoj a rovnováha, ktorú tak potrebujeme v dnešnom svete nás mimoriadne oslovili.

:: Park Sanssouci.

:: Volkspark

Prímestský rekreačný park Volkspark bol vybudovaný v rámci spolkovéj krajinnej výstavy BUGA konanej v roku 2001. Po uplynutí dlhšej doby od konania výstavy sme tak mohli zažiť, aj keď len vo vymedzenom krátkom čase, park, ktorý sa po skončení výstavy postupne stal obľúbeným miestom realizovania náučných, spoločenských, športových a oddychových aktivít obyvateľov mesta. Významné na tomto priestore však je, že ide o renaturované územie bývalých vojenských kasární. Pôvodne vojenské územie takmer so storočnou históriou, pričom posledným užívateľom bola sovietska armáda, sa zmenilo na parkový priestor so symbolickým odkazom na minulosť. Tento odkaz je zapečatený v celkovom stvárnení krajiny, v zemných valoch, ktoré členia územie parku na menšie tematicky zamerané časti a vytvárajú tak dojem vojensky ráznej krajiny. Medzi valmi

sme objavili kúpalisko – brodisko pre deti obkolesené hernými priestormi s originálnym herným vybavením, športoviská, oddychové lúky, odpočívadlá a pod. Hlavná výstavná hala Biosféra (Barkow Leibinger Architects, spolupráca Gabriele G. Kiefer), ktorá býva nevyhnutnou súčasťou každej výstavy, je vytvorená tiež v tvare obranného valu s originálnym

:: Volkspark – detské ihrisko.

spevnením svahov pohľadovým betónom, trávou a dubovými kmeňmi. Jednoduchý tvar architektúry so strešným presklením ukrýva vnútri bohatý život. Interiér haly bol po skončení výstavy upravený pre celoročné využitie s funkciou náučného centra a doplnený multimediálnym vybavením.

:: Na záver

V podstate sme videli všetky typy verejných priestorov, aj keď neboli v tomto príspevku všetky popísané – rôzne druhy parkov (historický, mestský, lúčny, spontánny), cintorín s krematóriom, nábrežia a promenády, parkové námestia, klasické námestia a ulice so stromoradiám, vnútrobloky a spoza plotu aj átriá.

Našu úspešnú exkurziu sme mohli zrealizovať aj vďaka podpore FA formou príspevku z Fondu prof. E. Belluša a podpore vedúcej Ústavu záhradnej a krajinskej architektúry a jej príspevku z MVTŠ, za čo ďakujeme. A moja skúsenosť s organizovaním odborných exkurzií? Na jednej strane pomerne veľa práce s nevyhnutným entuziazmom (avšak s výsledkom – načo to robíš, keď z toho nič nemáme... myslí sa na hodnotenie našej práce), na druhej strane nadšenie z poznania prekvapivých realizácií súčasných diel záhradnej a krajinskej architektúry, ktoré posúvajú náš obzor a predovšetkým spokojnosť študentov, ale aj otázky, prečo takéto priame spoznávanie súčasnej krajinskej tvorby nie je pravidelnou súčasťou výučby.

Ing. arch. Eva Putrová, PhD.